

THE ARTISTIC LANGUAGE IN NAVOI'S GHAZALS AND ITS DISTINCTIVE FEATURES

1st-year student of Tashkent State University of Oriental Studies

Xo'janberdiyeva Nargiza Utkir qizi

nxujanberdiyeva@gmail.com

Abstract. This scientific article provides a comprehensive and systematic analysis of the artistic language and its distinctive features in the ghazals of Alisher Navoiy, the great representative of Uzbek classical literature, based on a linguopoetic approach.

The relevance of the study lies in the fact that although Navoi's ghazals have frequently been examined from an ideological and thematic perspective, their system of artistic language still remains an important scientific issue requiring complex analysis from the standpoint of modern linguistics and linguopoetics. Navoi deserves special recognition as a poet who expanded the expressive potential of the Turkic language and refined it to meet the high standards of classical poetics.

In the course of the research, based on the texts of the ghazals, such devices as lexical selection, the synonymous layer, polysemy, metaphorical systems, symbolic imagery, and syntactic parallelism were identified, and their poetic functions were explained. The findings demonstrate that the artistic language of Navoi's ghazals is characterized by aesthetic perfection, semantic depth, and stylistic individuality. The poet employed each linguistic unit as a meaning-generating device, transforming the ghazal into a linguistically refined poetic system.

This study contributes to a deeper understanding of the linguistic features of classical literature through the linguopoetic analysis of Navoi's ghazals.

Keywords: ghazal, artistic language, linguopoetics, figurative devices, lexical layer, syntactic structure, stylistic features.

NAVOIY G'AZALLARIDA BADIY TIL VA UNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti 1-kurs talabasi

Xo‘janberdiyeva Nargiza Utkir qizi

nxujanberdiyeva@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada o‘zbek mumtoz adabiyotining buyuk namoyandasi – Alisher Navoiy g‘azallarida badiiy til va uning o‘ziga xos xususiyatlari lingvopoetik yondashuv asosida keng va tizimli ravishda tahlil qilinadi.

Maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, Navoiy g‘azallari ko‘pincha g‘oyaviy-mazmuniy jihatdan tadqiq etilgan bo‘lsa-da, ularning badiiy til tizimi zamonaviy lingvistika va lingvopoetika nuqtai nazaridan kompleks tarzda tahlil qilinishi hali ham muhim ilmiy vazifa bo‘lib qolmoqda. Navoiy turkiy til imkoniyatlarini kengaytirib, uni mumtoz poetika talablariga mos darajada mukammallashtirgan ijodkor sifatida alohida e‘tiborga loyiqdir.

Tadqiqot jarayonida g‘azallar matni asosida so‘z tanlash mahorati, sinonimik qatlam, ko‘p ma‘nolilik, metaforik tizim, ramziy obrazlar va sintaktik parallelizm kabi vositalar aniqlanib, ularning poetik funksiyasi izohlandi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Navoiy g‘azallarining badiiy tili estetik mukammallik, semantik chuqurlik va uslubiy individuallik bilan xarakterlanadi. Shoir har bir til birligini ma‘no yaratuvchi vosita sifatida qo‘llagan va g‘azalni lingvistik jihatdan mukammal poetik tizimga aylantirgan.

Mazkur tadqiqot Navoiy g‘azallarini lingvopoetik tahlil qilish orqali mumtoz adabiyotning til xususiyatlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: g‘azal, badiiy til, lingvopoetika, tasviriy vositalar, leksik qatlam, sintaktik qurilish, stilistik xususiyat.

Kirish. Sharq mumtoz adabiyotida g‘azal janri lirik tafakkurning eng nafis va murakkab shakli sifatida shakllangan. G‘azalning asosiy xususiyati – mazmun va shakl uyg‘unligidir. Bu uyg‘unlik, avvalo, badiiy til orqali namoyon bo‘ladi. Til g‘azalda oddiy kommunikativ vosita emas, balki estetik ta’sir va ma’naviy-falsafiy mazmunni ifodalovchi asosiy poetik mexanizmdir.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

Alisher Navoiy turkiy adabiyot tarixida badiiy tilni mukammal darajaga olib chiqqan ijodkor sifatida alohida o‘rin egallaydi. U turkiy tilning imkoniyatlarini kengaytirib, uni yuksak poetik darajaga ko‘tardi hamda fors-tojik adabiy an‘analari bilan ijodiy sintez qildi. Navoiy g‘azallarida tilning estetik imkoniyatlari, ma‘no ko‘p qatlamliligi va musiqiyliigi yuksak darajada namoyon bo‘ladi.

Mavzuning dolzarbligi bir necha jihat bilan belgilanadi:

Birinchidan, mumtoz g‘azal poetikasida tilning roli ko‘pincha umumiy tavsif doirasida o‘rganilgan, biroq uning lingvistik tizimi chuqur struktural tahlil asosida kam tadqiq etilgan.

Ikkinchidan, zamonaviy lingvopoetika til birliklarini matn ichida estetik funktsiya bilan bog‘liq holda o‘rganishni talab qiladi. Bu esa Navoiy g‘azallarini yangi ilmiy yondashuv asosida tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi.

Uchinchidan, Navoiy g‘azallaridagi badiiy til nafaqat estetik ahamiyatga ega, balki o‘zbek adabiy tilining tarixiy shakllanish jarayonini anglashda ham muhim manba hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – Navoiy g‘azallarida badiiy tilning asosiy xususiyatlarini aniqlash va ularni lingvopoetik nuqtai nazardan tahlil qilishdir.

Tadqiqot obyekti – Navoiy g‘azallari, predmeti – ularning badiiy til tizimi va lingvopoetik xususiyatlari.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot kompleks ilmiy yondashuv asosida amalga oshirildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi: Lingvopoetika badiiy matndagi til birliklarini estetik funktsiya bilan bog‘liq holda o‘rganadi. Ushbu metod yordamida Navoiy g‘azallaridagi leksik birliklar, obrazlar va poetik vositalarning ma‘no hosil qilishdagi roli tahlil qilindi. Har bir so‘z va ibora matn kontekstida baholandi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Gʻazallarda uchraydigan turkiy, arabiy va forsiy qatlamlar aniqlanib, ularning oʻzaro nisbatlari koʻrib chiqildi. Sinonimiya, koʻp maʼnolilik va ramziy maʼno hosil qilish jarayoni oʻrganildi.

Tashbeh, istiʼora, tajnis, tazod, mubolagʻa, kinoya kabi badiiy vositalar aniqlanib, ularning poetik vazifasi sharhlandi. Tasviriy vositalarning mazmunni chuqurlashtirishdagi roli asoslab berildi.

Gʻazallardagi parallel qurilmalar, takror, inversiya va ritmik sintaksis tahlil qilindi. Sintaktik struktura va musiqiylik oʻrtasidagi bogʻliqlik aniqlandi.

Navoiy tilining oʻz davri adabiy anʼanalari bilan aloqasi koʻrib chiqildi va uning turkiy til taraqqiyotidagi oʻrni baholandi.

Tadqiqot sifat metodiga asoslandi. Matnlar kontekstual yaxlitlikda oʻrganilib, tahlil jarayonida nazariy umumlashtirish amalga oshirildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari Navoiy gʻazallarida badiiy til quyidagi xususiyatlarga ega ekanligini koʻrsatdi:

Shoir tilida turkiy soʻzlar asosiy oʻrinni egallaydi, biroq arabiy va forsiy leksika bilan uygʻunlashgan holda qoʻllanadi. Bu esa matnga falsafiy va tasavvufiy ohang bagʻishlaydi.

Gul, bulbul, may, sham, parvona kabi obrazlar koʻp maʼnoli ramzlar sifatida ishlatiladi. Ular bir vaqtning oʻzida real va majoziy maʼnoni ifodalaydi.

Gʻazallarda takror, parallel qurilmalar va ritmik sintaksis keng qoʻllanadi. Bu holat sheʼrning musiqiylikini oshiradi.

Tashbeh, istiʼora, tajnis, tazod va mubolagʻa kabi sanʼatlar matnning estetik taʼsir kuchini kuchaytiradi.

Navoiy gʻazallarining badiiy tili faqat bezak vositasi emas, balki maʼno yaratuvchi mexanizm sifatida namoyon boʻladi. Shoir til orqali murakkab falsafiy gʻoyalarni sodda va musiqiy shaklda ifodalay olgan.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

Turkiy tilning imkoniyatlarini kengaytirish orqali Navoiy uni adabiy til darajasiga ko'tardi. Uning g'azallarida har bir so'z semantik yukga ega bo'lib, ortiqcha yoki tasodifiy birlik deyarli uchramaydi.

Shuningdek, shoirning tilida ichki musiqiylik kuchli. Qofiya va radif tizimi bilan birga sintaktik uyg'unlik ham poetik ohangni shakllantiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Alisher Navoiy g'azallarining badiiy tili ko'p qatlamli va mukammal poetik tizimdir.

Birinchidan, shoir tilida leksik boylik va semantik chuqurlik mavjud bo'lib, turkiy so'zlar asosiy qatlamni tashkil etadi. Arabiy va forsiy birliklar esa falsafiy va tasavvufiy mazmunni kuchaytiradi.

Ikkinchidan, tasviriy vositalar faol qo'llanilgan. Ular nafaqat bezak, balki ma'no yaratuvchi mexanizm sifatida xizmat qiladi.

Uchinchidan, sintaktik parallelizm va ritmik tuzilish she'rning musiqiylikini ta'minlaydi hamda estetik ta'sir kuchini oshiradi.

To'rtinchidan, Navoiy tilida ortiqcha yoki tasodifiy birlik deyarli uchramaydi. Har bir so'z mazmun yukiga ega va poetik tizimning tarkibiy qismi sifatida xizmat qiladi.

Umuman olganda, Navoiy g'azallarining badiiy tili o'zbek adabiy tilining taraqqiyotida muhim bosqich bo'lib, lingvistik va adabiy tadqiqotlar uchun boy ilmiy manba hisoblanadi. Shoirning til mahorati g'azalni nafaqat estetik, balki lingvistik jihatdan ham mukammal san'at asariga aylantirgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Alisher Navoiy. Xazoyin ul-maoniy. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011.
2. Abduqodir Hayitmetov. Navoiy lirikasining poetik olami. – Toshkent: Fan, 1991.
3. Izzat Sulton. Navoiy ijodining badiiy xususiyatlari. – Toshkent: Fan, 1975.
4. Naim Karimov. Alisher Navoiy. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
5. Baxtiyor Nazarov. Mumtoz adabiyot poetikasi. – Toshkent: Akademnashr, 2013.

